

بررسی نگرش جامعه محلی نسبت به اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری،

مطالعه موردی شهرستان تویسرکان

زهرا نادعلی پور^۱، وحیده روزرخ^۲

چکیده:

شناخت و درک تنوع عقاید، نگرش و تصور جامعه محلی در رابطه با توسعه گردشگری گامی پایه‌ای در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار محسوب می‌شود. بر این اساس سنجش نگرش جامعه محلی به منظور آگاهی از دیدگاه آنان در مورد توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی برای آینده گردشگری بسیار مهم و ضروری است. در این راستا هدف تحقیق حاضر، بررسی نگرش جامعه محلی نسبت به توسعه گردشگری در شهرستان تویسرکان و درک تصورات ذهنی جامعه محلی نسبت به اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری در بعد اجتماعی - فرهنگی می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی، و از نظر روش از گروه تحقیقات توصیفی - تحلیلی می‌باشد؛ به منظور جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌هایی تدوین شده و در بین نمونه‌ای از ساکنین شهرستان تویسرکان توزیع گردید. اعتبار و روایی پرسشنامه از طریق ارجاع آن به تعدادی از متخصصین، اساتید و خبرگان دانشگاهی و میزان پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS محاسبه شده است. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از نرم‌افزار SPSS در قالب آزمون‌های اسپیرمن، یو من ویتنی، کروسکال والیس و رگرسیون استفاده شده است. یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر نشان می‌دهد درعین حال که منطقه مذکور دارای سطح متفاوتی از توسعه گردشگری است؛ ساکنین شهرستان تویسرکان گرایش و نگرش مثبتی در رابطه با توسعه گردشگری دارند. علاوه بر این، بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه، نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین برخی از ویژگی‌های جمعیت شناختی و حمایت از توسعه گردشگری وجود دارد.

واژگان کلیدی: گردشگری، جامعه محلی، نگرش ساکنین، اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری، شهرستان تویسرکان

۱ استادیار دانشکده علوم گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران. z.nadalipour@usc.ac.ir

۲ (نویسنده مسئول): دانشجوی کارشناسی ارشد بازاریابی گردشگری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران، ایران
rouzrokh_vahide@yahoo.com

مقدمه

گردشگری امروز به‌عنوان یک از مهم‌ترین و پویاترین فعالیت‌ها در جهان مطرح است، به‌گونه‌ای که شمار گردشگران خارجی و داخلی و میزان درآمدزایی آن در سطح جهانی پیوسته رو به افزایش است. گردشگری تحت تاثیر عوامل متعددی است. از جمله مهم‌ترین این عوامل می‌بایست به ویژگی‌ها و واکنش جامعه میزبان، گردشگران و نیز به نوع و ماهیت فعالیت‌های گردشگری اشاره نمود. همانگونه که امینی و همکاران (۱۳۹۴) اشاره نموده‌اند، هر یک از این عوامل به طرق مختلف بر مقصد گردشگری و در نتیجه بر جامعه میزبان اثرگذارند. این اثرات در قالب طیفی از اثرات اجتماعی فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی قابل بررسی است. بنابراین، نوع و میزان اثرات گردشگری در یک مقصد تحت تاثیر عوامل متعددی است که در نتیجه‌ی فرایند نسبتاً پیچیده‌ای بین گردشگران و جوامع میزبان به وجود می‌آید (کاندل و براون^۱، ۲۰۰۶: ۲۷۸). در این میان اثرات گردشگری در منطقه مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد، فرهنگ و جامعه تعامل دارند، بسیار مشهود است. از این‌رو می‌توان به‌طور مرسوم اثرات گردشگری را تحت عناوین اثرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی مورد بررسی قرار داد. بنابراین سنجش نگرش جامعه محلی به‌منظور آگاهی از دیدگاه آنان در مورد توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی برای آینده گردشگری بسیار مهم و ضروری است. در این راستا هدف این تحقیق، سنجش نگرش جامعه محلی نسبت به توسعه گردشگری در شهرستان تویسرکان و درک تصورات ذهنی جامعه محلی نسبت به هر یک از اثرات مثبت و منفی توسعه گردشگری در بعد اجتماعی-فرهنگی بر میزان حمایت آن‌ها از توسعه گردشگری می‌باشد.

پهنه سرزمینی ایران از مقاصد گردشگری متنوع و بیشماری برخوردار است. برخی از این مقصدها به دلیل ماهیت، شرایط خاص فرهنگی و موقعیت جغرافیایی و

سیاسی در ادوار مختلف تاریخی، از جایگاه ویژه‌ای در زمینه گردشگری برخوردارند؛ اما بسیاری مقصدهای نوظهور و یا مغفول مانده نیز وجود دارد که از نقطه نظر مطالعات گردشگری، مورد توجه قرار نگرفته‌اند. یکی از این مقصدها شهرستان تویسرکان است. لذا در پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سوالات زیر است:

سؤال اصلی

ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری در شهر خود چه نوع نگرشی دارند؟

سوالات فرعی

۱- ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات مثبت اجتماعی فرهنگی گردشگری (افزایش انسجام فرهنگی، آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها، ایجاد تفریحگاه‌های جدید، افزایش رضایت از زندگی در مقصد) در شهر خود چه نوع نگرشی دارند؟

۲- ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات منفی اجتماعی فرهنگی گردشگری (ازدحام، تغییر سبک زندگی، تخریب بافت‌های تاریخی فرهنگی، افزایش جرم و جنایت و فشار بر بخش خدمات عمومی) در شهر خود چه نوع نگرشی دارند؟

مبانی نظری پژوهش

در این بخش پیرامون اثرات گردشگری، جوامع میزبان و نظریه‌های مرتبط که مبانی نظری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند، سخن به میان آمده است.

کارکردها و اثرات گردشگری

گردشگری در محیطی صورت می‌گیرد که متشکل از انسان و ویژگی‌های طبیعی است. محیط انسانی متشکل از عوامل و فرایندهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. محیط طبیعی نیز از گیاهان، جانوران و زیستگاه‌هایشان تشکیل می‌شود. باین‌حال شایان ذکر است که در واقع محیط انسانی و محیط طبیعی درهم‌آمیخته‌اند و فعالیت انسانی هم بر محیط طبیعی

اثر می‌گذارد و از آن اثر می‌پذیرد. گردشگری می‌تواند به‌عنوان شکلی بااهمیت از فعالیت‌های انسانی اثرات قابل‌توجهی داشته باشد. این اثرات در منطقه‌ی مقصد جایی که گردشگران با محیط محلی، اقتصاد، فرهنگ و جامعه تعامل دارند بسیار مشهود است. از این‌رو می‌توان به‌طور مرسوم اثرات گردشگری را تحت عناوین اثرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی مورد بررسی قرار داد. در زمینه آثار اقتصادی می‌توان به ایجاد درآمد و اشتغال برای ساکنان محلی در عرضه‌ی فضا برای استفاده گردشگران اشاره نمود (فرهودی و دیگران، ۱۳۸۹: ۴۶). تأثیرات اجتماعی به باور حاجی نژاد و همکاران (۱۳۸۸) شامل تغییراتی است که در زندگی مردم جامعه میزبان رخ می‌دهد، این تغییرات به سبب تماس مردم محلی یا گردشگران به وجود می‌آید و تأثیرات فرهنگی تغییراتی است که در شیوه‌ی زندگی، سبک معماری، هنر و آداب و رسوم جامعه‌ی میزبان رخ می‌دهد (ص ۹۵). اثرات زیست‌محیطی توسعه گردشگری نیز دارای ابعاد سیستمی است و مجموعه علوم فضایی، فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی و مدیریتی را متأثر می‌سازد (به‌نیافر و منصور، ۱۳۸۹). همانگونه که ماسون (۲۰۰۳) اشاره داشته است، این اثرات در منطقه مقصد، به‌راحتی قابل مشاهده است. از این‌رو اثرات گردشگری تحت عنوان اثرات اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و محیطی مورد توجه قرار می‌گیرد.

جامعه میزبان

پاسخ به گردشگری در یک جامعه می‌تواند از منابع متفاوتی نشأت گیرد، اشخاص، گروه‌های اجتماع، متصدیان تجاری، سازمان‌های غیردولتی، گروه‌های محیطی و دولت به نوعی ذینفعان گردشگری نامیده می‌شوند (ضرغام و همکاران، ۱۳۹۰: ۴). به عقیده فریمن (۱۹۸۴) ذینفعان گردشگری شامل افراد یا گروه‌هایی می‌شوند که به گردشگری علاقه دارند یا در آن درگیر شده‌اند و یا اینکه از طریق گردشگری تأثیر پذیرفته‌اند.

سواربوک^۱ (۲۰۰۱) نیز ذینفعان را به پنج گروه اصلی دولت، گردشگران، جامعه میزبان، کسب و کارهای گردشگری و دیگر بخش‌ها تقسیم می‌کند. در این میان ساکنان محلی (جامعه میزبان) یکی از ذینفعان مهم در حوزه گردشگری هستند که توسعه گردشگری در گرو حمایت و رضایت آن‌ها قرار دارد (محمدپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۷).

در یک نگاه کلی جامعه مجموعه‌ای از انسان‌ها از طبقات مختلف اقتصادی، قومی، گروه‌های فامیلی و جنسیتی گوناگون است ولی در تعریف جامعه باید به این نکته توجه کرد که آیا جامعه از نظر جغرافیایی مدنظر است یا از دیدگاه کارکردی. در دیدگاه جغرافیایی جامعه به معنای مردمی که در یک ناحیه جغرافیایی مشخص زندگی می‌کنند و از نگاه کارکردی جامعه شامل گروهی از افراد و فامیل‌هایی که ممکن است در یک مکان جغرافیایی زندگی نکنند اما سیمای مشترکی مانند رسوم، روش زندگی، سنت و زبان در زندگی عادی داشته باشند^۲.

"مردمی که در یک حوزه جغرافیایی مشترک زندگی می‌کنند تقریباً همسانی بیشتری در پاسخشان به مشارکت در فرایند توسعه گردشگری دارند" (هال و ریچارد، ۲۰۰۰). همچنین در اصول راهنمایی که جهت دستیابی به توسعه پایدار در سال ۱۹۹۱ در انگلستان طراحی شد، همکاری بین صنعت گردشگری و ساکنین محلی در جامعه مقصد به‌عنوان یک وظیفه معرفی شده است (شارپلی و شارپلی، ۱۹۹۷). لذا می‌توان گفت جامعه میزبان به هر فرد یا گروه قابل تشخیصی در یک بازار و یا جامعه خاص که از اثرات گردشگری تأثیر گرفته و یا بر آن تأثیر می‌گذارد اطلاق می‌شود (سمواتی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴)؛ و لذا نگرش جامعه میزبان به گردشگری و اثرات آن تحت تأثیر عوامل متعددی شکل می‌گیرد و به‌صورت بسیار پیچیده و پیوسته در حال تغییر است؛ از این‌رو، با توجه به اهمیت مشارکت جامعه

1 - Swarbrooke

2 www.sanctuaries.noaa.org

میزبان در فرایند توسعه گردشگری لازم است در برنامه‌ریزی‌ها نگرش و رفتار ایشان مدنظر قرار گیرد (کینگ و همکاران، ۲۰۰۲). این تأکیدات ناشی از آن است که گردشگری صنعت منابع بوده و جامعه به‌عنوان یکی از این منابع و بخشی از محصول گردشگری مانند امکانات و جاذبه‌هاست (رامچاندر^۱، ۲۰۰۴). به عبارتی جوامع محلی عنصر اصلی در گردشگری نوین محسوب می‌شوند (کلارک و گودفری، ۲۰۰۳).

بررسی دیدگاه‌ها و نظریه‌ها در خصوص نگرش

جامعه میزبان به گردشگری

در زمینه درک و شناخت واکنش و نگرش افراد نسبت به گردشگری چندین روش و چارچوب مطرح و الگوها و تئوری‌های گوناگونی در حوزه‌های توصیفی و تحلیلی به بحث در این زمینه پرداخته‌اند (بیتون، ۲۰۰۶) که در ادامه به بررسی آن پرداخته می‌شود.

۱- مدل رنجش داکسی اربدکس^۱

داکسی (۱۹۷۵) در طی مطالعات خود به مدلی دست یافت که در آن به بررسی رفتارها و واکنش جامعه‌ی محلی نسبت به گردشگران پرداخته است. طبق نظر داکسی جوامع چهار مرحله را طی مواجهه با پدیده گردشگری طی می‌نمایند که به ترتیب عبارت‌اند از: خشنودی، بی‌علاقگی، رنجش و مخالفت. در هر یک از مراحل مذکور جوامع محلی بر اساس ویژگی‌ها و اثرات گردشگری، عکس‌العمل‌های متفاوتی از خود بروز می‌دهند، در این رابطه نگرش منفی جامعه‌ی محلی در پی افزایش اثرات منفی توسعه‌ی گردشگری، با حرکت به سمت مراحل بالای مدل افزایش می‌یابد (ضیایی و حسن‌پور، ۱۳۹۲: ۱۷). این مدل تشخیص داده که اثرات بد و نامساعد توسعه گردشگری ممکن است منجر به ناراحتی و رنجش در جامعه شود و این ناراحتی به‌وسیله درجه ناسازگاری بین گردشگران و ساکنان متحصن شده است.

۲- نظریه باتلر (چرخه عمر مقصد گردشگری)^۱

از دیگر چارچوب‌های تحلیلی برای درک واکنش مردم نسبت به توسعه‌ی گردشگری، تئوری چرخه حیات می‌باشد. در این رابطه باتلر سیر تکاملی نظام توریسم را ارائه کرده است. به نظر او این چرخه تکاملی از مرحله کشف شروع می‌شود و رو به پیشرفت می‌گذارد، ولی چنانچه به موقع برای پیشگیری از اثرات منفی آن اقدام نشود، به سقوط منتهی می‌گردد (زاهدی، ۱۳۸۵: ۴۶). باتلر با توجه به نظریات پلاگ، کوهن و داکسی نظریه و یا مدل خود را ارائه داده است. مدل باتلر در سال ۱۹۸۰ ارائه شد و نه تنها اذعان کرد که نظریه‌اش به تئوری‌های قبلی مرتبط است، بلکه تأکید کرد که مبتنی بر مفهوم کسب و کار/ بازاریابی از چرخه زندگی محصول است. وقتی این مدل در رابطه با مقصد گردشگری به کار می‌رود، نشان می‌دهد که مقصد در طول زمان تغییر کرده و توسعه می‌یابد و در این فرایند تحول تعدادی مراحل مرتبط وجود دارد که عبارت‌اند از: اکتشاف، مشارکت و درگیر شدن جامعه محلی، توسعه، تحکیم و در نهایت افول یا تجدید حیات (اردکانی، ۱۳۸۲: ۵۵).

۳- نظریه مبادله اجتماعی

یکی از چارچوب‌های تئوریک برای درک واکنش و سطح حمایت جامعه‌ی میزبان نسبت به توسعه‌ی گردشگری، تئوری مبادله اجتماعی است. مطالعات متعددی بر اساس نظریه مبادله اجتماعی، اهمیت درک ساکنین از اثرات گردشگری در رابطه با تأثیرگذاری بر میزان حمایتشان از توسعه‌ی گردشگری را تأیید کرده است. این تئوری یک چارچوب زیربنایی برای بسیاری از مطالعات، روش‌ها و رویکردها محسوب می‌شود. اولین بار در مطالعات پردو، لانگ و آلن تئوری مبادله اجتماعی (SET^۱)، به‌عنوان یک توضیح بالقوه‌ای از چرایی حمایت ساکنین یا مقاومت در برابر توسعه‌ی گردشگری پیشنهاد داده شد (پردو و همکاران، ۱۹۹۹). این تئوری، برای درک نگرش‌های ساکنین سودمند به نظر می‌رسد، زیرا در این چارچوب نظری هر دو اثرات منفی و مثبت گردشگری درک شده توسط جامعه‌ی میزبان به‌عنوان یک استدلال به شمار می‌آید (اپ و همکاران، ۱۹۹۳).

پیشینه تحقیق

طی چند دهه گذشته، مطالعات متعددی در زمینه سنجش دیدگاه‌ها و ارزیابی ادراک و نگرش ساکنان جوامع محلی نسبت به توسعه گردشگری در جوامع مقصد و همچنین بررسی تأثیرات گردشگری در مقصدها انجام شده است. در ادامه و به اختصار مواردی از آنها را مرور خواهیم نمود.

۲-۶-۱- پیشینه مطالعات خارجی

□ میلمن و پیزام^۱ (۱۹۸۸) در پژوهشی با عنوان اثرات اجتماعی گردشگری و نگرش میزبان در ایالت فلوریدای مرکزی ایالات متحده آمریکا به این نتیجه رسیده‌اند که بین سطح کلی حمایت از توسعه گردشگری و نگرش ساکنین از پیامدهای آن رابطه وجود دارد.

□ لانگ و همکاران^۲ (۱۹۹۰) در پژوهشی با عنوان نگرش‌ها و گرایش‌های ساکنین روستایی از سطح توسعه گردشگری در ۲۸ اجتماع روستایی ایالت کلرادو آمریکا به این نتیجه رسیدند که با افزایش سطوح وابستگی به گردشگری تأثیرات منفی گردشگری افزایش می‌یابد.

□ کینگ و همکاران^۳ (۱۹۹۳) در پژوهشی با عنوان اثرات اجتماعی گردشگری و نگرش ساکنین در سکونتگاه‌های روستایی نادی و فیچی به این نتیجه رسیده‌اند ساکنینی که به لحاظ معاش زندگی، وابسته به گردشگری هستند از توسعه گردشگری حمایت کرده‌اند و علیرغم آگاهی از پیامد منفی گردشگری، مخالفتی نسبت به توسعه گردشگری نداشته‌اند.

□ هارالامبوپولوس و پیزام^۴ (۱۹۹۶) در پژوهشی با عنوان اثرات درک شده گردشگری در نواحی روستایی جزیره ساموس یونان به این نتیجه

رسیده‌اند که گردشگری در محدوده مورد مطالعه اثرات منفی نظیر افزایش قیمت زمین و جرم و جنایت و مانند آن را به دنبال داشته است. همچنین ساکنینی که به لحاظ اقتصادی وابسته به بخش گردشگری بودند گرایش مثبت‌تر نسبت به آن‌هایی که وابسته نبودند داشته‌اند.

□ یوروفسکی^۵ (۱۹۹۷) در پژوهشی با عنوان تحلیل تئوریک از واکنش ساکنین جامعه میزبان نسبت به گردشگری در ناحیه تفریحی در جنوب غربی ویرجینیا به این نتیجه رسیده‌اند که سود اقتصادی بالقوه، استفاده از منابع گردشگری، گرایش‌ها بوم محوری، انسجام اجتماعی و نگرش ساکنین از اثرات گردشگری در میزان حمایت جامعه میزبان از گردشگران تأثیرگذار هستند.

□ ماسون و چیونه^۶ (۲۰۰۰) در پژوهشی با عنوان گرایش‌های ساکنین از توسعه گردشگری پیشنهادی در نواحی روستایی نیوزلند به این نتیجه رسیده‌اند گرایش‌های ساکنین در قبل از توسعه گردشگری در ناحیه مورد نظر حاکی از آن است که گرچه ساکنین در مراحل اولیه از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند. اما سطح معناداری از مخالفت نیز وجود دارد که تأییدکننده کامل مدل داکسی نمی‌باشد.

□ گورسوی و همکاران^۷ (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان گرایش‌های ساکنین با رویکرد مدلسازی ساختاری در پنج ناحیه در جنوب غربی ویرجینیا در ایالات متحده آمریکا به این نتیجه رسیده‌اند که حمایت جامعه میزبان متأثر از سطح نگرانی‌ها، ارزش‌های بوم محوری، استفاده از منابع پایه و هزینه و منفعت درک شده از توسعه گردشگری است.

□ مک‌گی و آندرک^۸ (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان فاکتورهای پیش‌بینی کننده حمایت ساکنین از گردشگری در نواحی روستایی آریزونا در ایالات

5 - Jurowski

6 - Mason & cheyne

7 - Gursoy et al

8 - Mcgehee & Andereck

1 - Milman & pizem

2 - Long et al

3 - King, et al

4 - Haralambopoulos & pizem

درگیر در گردشگری را بررسی می کنند. نتایج نشان می دهد که رضایت کلی ساکنین از توسعه گردشگری زیاد نیست و میزان اندکی از مخالفت و نارضایتی وجود دارد. علاوه بر این، ساکنینی که به شیوه های مختلف در گردشگری مشارکت نموده اند، نگرش متمایزی نسبت به اثرات گردشگری دارند.

□ سینگلا^۵ (۲۰۱۴) در مطالعه ای که به بررسی اثرهای فرهنگی- اجتماعی گردشگری در شهر جای پور هند پرداخته، اثرهای متعدد مثبت و منفی آن را از دید مردم متذکر شده، دیدگاه آنان نسبت به آینده توسعه گردشگری در این شهر را خوشبینانه ارزیابی می نماید.

۲-۶-۲- پیشینه مطالعات داخلی

□ رهنمایی و دیگران (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان بررسی نگرش ساکنان به توریسم و اثرات درک شده آن در شهر کلاردشت پرداخته و نتیجه می گیرند در نحوه نگرش به توریسم و اثرات آن در میان سه گروه اجتماعی (ساکنین عادی، فعالان اقتصادی و مسئولین) شهر کلاردشت تفاوت معنی داری وجود ندارد که این امر در نتیجه وابستگی شدید اقتصاد شهر به توریسم و وابستگی اکثریت مردم به آن به واسطه اجاره دادن ویلا، مثبت اندیشی مردم نسبت به آینده اقتصادی شهر تحت تاثیر توریسم می باشد.

□ علیقلی زاده فیروزجاهی، قدمی و رمضان زاده لسبویی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی دهستان گلیجان از توابع شهرستان تنکابن به روش پیمایشی و مبتنی بر پرسشنامه به بررسی عوامل موثر بر گرایشها و میزان حمایت ساکنین از توسعه گردشگری در نواحی روستایی پرداخته اند. نتایج این تحقیق نشان می دهد ماهیت نگرش و گرایش ساکنان محدوده مورد مطالعه نسبت به گردشگری با یکدیگر تفاوت معنی داری

متحده به این نتیجه رسیده اند که بین وابستگی اجتماع روستایی به گردشگری و گرایش منفی جامعه میزبان به آن (گردشگری) رابطه وجود دارد.

□ تهابت^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی با عنوان نگرشی به استراتژی های توسعه توریسم در لیبی به این نتیجه رسیده اند که هم ویژگی های شخصی و هم درک اثرات مثبت و منفی گردشگری بر نگرش ساکنان نسبت به گردشگری تاثیر می گذارد و درک ساکنان از منافع شخصی گردشگری ارتباط مثبت مستقیم با نگرش آنان نسبت به گردشگری دارد.

□ برد و دیگران^۲ (۲۰۰۹)، به مقایسه نگرش ذی نفعان مختلف نسبت به پیامدهای گردشگری در مناطق روستایی شمال غرب کالیفرنیا پرداخته و نشان داده اند که مهم ترین پیامدهای منفی گردشگری شامل از بین رفتن سبک معماری سنتی بر اثر توسعه خانه سازی مدرن و گسترش تسهیلات گردشگری، آسیب به ابنیه و آثار تاریخی منطقه و افزایش جرم و بزهکاری در روستاها بوده است.

□ احمد^۳ (۲۰۱۰)، در بررسی درک اثرات اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و محیطی توسعه گردشگری از سوی ساکنان بازار کاکس در بنگلادش، از سویی موافقت گسترده پاسخگویان با مزایای اقتصادی و اجتماعی گردشگری و از سوی دیگر، تأثیرات منفی اجتماعی و فرهنگی آن در قالب افزایش جرم و اختلافات اجتماعی در منطقه را خاطر نشان ساخته است.

□ مین و همکاران^۴ (۲۰۱۲) در تحقیقی پیرامون نگرشها و ادراکات ساکنین از اثرات گردشگری در شهر تاریخی پینگیائو با استفاده از روش مصاحبه ادراک ساکنان را در مورد تأثیرات اقتصادی گردشگری، تأثیرات اجتماعی- فرهنگی و اثرات زیست محیطی تحلیل نموده و اهمیت رفتار افراد

1 - Thabet

2 - Byrd et al.

3 - Ahammed

4 - Min, Xiaoli & Bihu

دارند و میزان حمایت ساکنان تحت تاثیر سطح توسعه گردشگری می‌باشد. به طوری که با افزایش میزان اثرات منفی ناشی از توسعه گردشگری در مقایسه با منافع حاصله، به تدریج از میزان حمایت‌های میزبان کاسته خواهد شد و بر اساس شرایط منطقه روستاهای ساحلی با درک قوی‌تر اثرات و پیامدهای منفی گردشگری حمایت کمتری را از توسعه گردشگری نسبت به روستاهای دور از ساحل داشته‌اند.

□ سلیمانی هارونی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی نگرش ساکنان مناطق گردشگری نسبت به پیامدهای گردشگری در شهرستان ایذه از توابع استان خوزستان به روش توصیفی- همبستگی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از همبستگی، ارتباط مثبت و معنی داری را بین متغیر نگرش ساکنان با متغیرهای سن، درآمد، میزان وابستگی به گردشگری، میزان ارتباط با گردشگران و درک اثرات را نشان می‌دهد. به اعتقاد نگارندگان اهتمام در کاهش اثرات منفی زیست محیطی و افزایش منافع اقتصادی حاصل از فعالیت‌های گردشگری می‌تواند مهمترین عامل در ایجاد نگرش مثبت در بین ساکنان باشد.

□ افشارپور (۱۳۹۰)، به ارزیابی تأثیرات توسعه گردشگری در منطقه باغبادران اصفهان از دیدگاه جامعه میزبان و همچنین، تأثیر نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری بر ارزیابی آنان از این تأثیرات پرداخته است. نتایج وی نشان می‌دهد که یکدستی و همسانی بسیار قوی و یکپارچه‌ای بین ابعاد مختلف نگرش ساکنان محلی به گردشگری و نحوه ارزیابی آنان از تأثیرات توسعه گردشگری وجود دارد؛ به عبارت دیگر، بخشی از تأثیرات ارزیابی شده گردشگری، برآمده از نگرش جامعه میزبان نسبت به گردشگری بوده و با فعالیت‌های گردشگری کاملاً مرتبط نیست.

□ وثوقی و همکاران (۱۳۹۰) به ارزیابی نگرش جامعه روستایی به گردشگری بر مبنای مدل معادلات ساختاری در منطقه کوهستانی رودبار قصران از توابع شهرستان شمیران با هدف بررسی نگرش ساکنان منطقه به گردشگری و ظرفیت‌های حمایت و مشارکت آنان و عوامل تاثیر گذار بر این نگرش، بر مبنای نظریه تبادل اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق ضمن تایید نظریه تبادل اجتماعی و وجود ارتباط بین ساختار کسب و منفعت شخصی و حمایت از گردشگری نشان می‌دهد که اگرچه درک تاثیرات مثبت گردشگری (به ویژه اقتصادی) ساختاری است که بیشترین تاثیر را در تعیین نگرش و حمایت از توسعه آن در منطقه دارد اما ساختارهای دیگری نظیر تاثیرات زیست محیطی و اجتماعی- فرهنگی نیز گاه با تاخیر توجه ساکنان را جلب می‌کند.

□ شفیعی و محمدی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان بررسی تاثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان: نمونه موردی شهر چادگان با استفاده از روش توصیفی- پیمایشی و مصاحبه‌های مستقیم به بررسی تاثیرات توسعه گردشگری بر شهر چادگان و ساکنین آن پرداخته‌اند. نتایج نشان‌دهنده تاثیرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی در منطقه، عدم حضور و تاثیر مستقیم جامعه محلی در برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی در خصوص توسعه صنعت گردشگری و نشت منافع اقتصادی می‌باشد.

□ امینی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان ارزیابی نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق روستایی به شناخت ادراک جامعه محلی نسبت به پیامدهای توسعه گردشگری در میان ساکنین روستای دما، از توابع دهستان مهردشت در نجف آباد اصفهان پرداخته‌اند. مطابق نتایج حاصل از ارزیابی نگرش مردم محلی، توسعه گردشگری تأثیرات مثبت گسترده‌تری بر کالبد و تا

رنجش داکسی جامعه میزبان نسبت به حضور گردشگران در این شهرستان رضایت نسبی دارند.

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان تویسرکان با مساحتی معادل ۱۵۵۶ کیلومتر مربع؛ ۷/۹۸ از مساحت استان همدان را در بر گرفته است. براساس گزارش آخرین تقسیمات سیاسی در سال ۱۳۹۰ شهرستان تویسرکان دارای ۳ شهر تویسرکان، سرکان و فرسفیج، دو بخش مرکزی و قلقل رود، ۷ دهستان و ۱۰۵ روستای دارای سکنه است (معاونت برنامه‌ریزی استانداری همدان، ۱۳۹۰). جمعیت شهرستان تویسرکان نیز بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ در مجموع ۱۰۱۶۶۶ نفر بوده است که از این تعداد ۵۱۷۳۶ نفر مرد و ۵۲۰۵۰ نفر نیز زن می‌باشند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). زبان مردم شهرستان، فارسی ولی اهالی بیشتر روستاهای مجاور استان کرمانشاه و شهرستان نهاوند به کردی و لرّی صحبت می‌کنند. این شهرستان به خاطر موقعیت کوهستانی و مرتفع بودن، دارای آب‌وهوای معتدل کوهستانی است و از جاذبه‌های تاریخی و طبیعی قابل قبولی نیز برخوردار است که پتانسیل بالایی برای توسعه‌ی هدفمند گردشگری در این منطقه فراهم آورده است.

الگوی مفهومی پژوهش

از آنجا که اثرات اجتماعی فرهنگی گردشگری در قالب دو نوع اثرات مثبت و منفی قابل بررسی است، در این پژوهش نیز این دو دسته اثر ملاک بررسی قرار گرفت. با مطالعه ادبیات موجود و متغیرهایی که توسط محققان پیشین در این رابطه ارائه شده و به کار گرفته شده است، جدول ۲-۷ استنادات مربوط به شاخصهای موردنظر را به طور خلاصه نشان می‌دهد.

جدول ۲-۷- مستندسازی شاخصهای پژوهش

اثرات مثبت	
شاخص	محقق/محققان
آشنایی با دیگر فرهنگها	Min et al (2012); Kiper et al ۲۰۱۳; (امینی و زیدی (۱۳۹۴); محمد پور و

حدی وضعیت اقتصادی ساکنین روستا داشته است، اما پیامدهای آن در زمینه‌های محیطی و اجتماعی، منفی و شدیدتر ارزیابی گردیده است. مثبت بودن ارزیابی جامعه محلی نسبت به تأثیرات اقتصادی و کالبدی می‌تواند ناشی از کوتاه مدت بودن بروز و ادراک این تأثیرات باشد، در حالی که تأثیرات منفی در حوزه‌های حساس‌تر محیطی و اجتماعی، در بلندمدت می‌تواند تأثیرات مثبت آن را نیز تحت تأثیر قرار دهد.

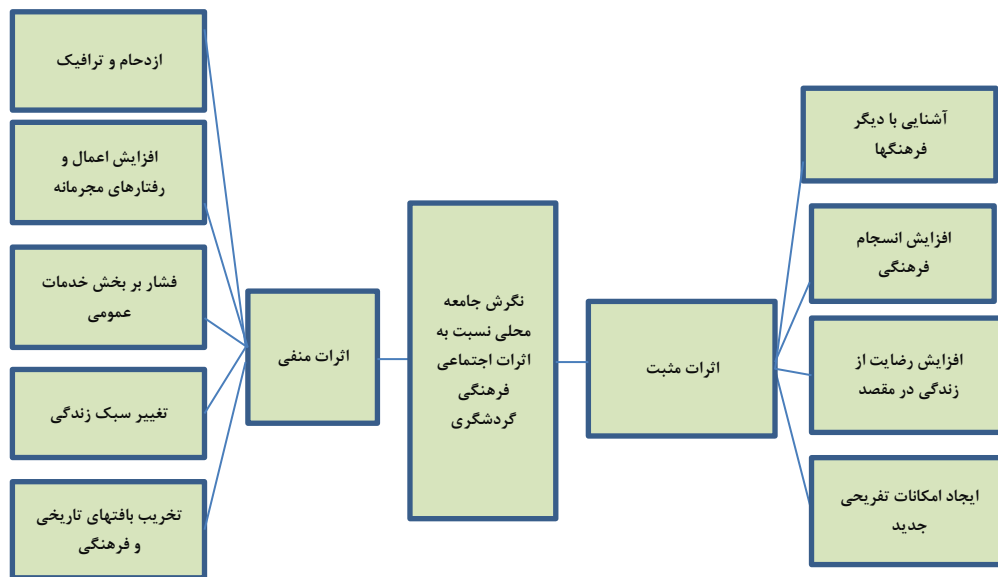
عدلی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان بررسی نگرش جامعه میزبان نسبت به گردشگری و پیامدهای آن در یک بافت زنده تاریخی فهادان یزد با استناد بر رویکردی تحلیلی و با تمرکز بر پایداری اجتماعی مقوله گردشگری و پیامدهای آن در بافت زنده تاریخی فهادان یزد از منظر جامعه میزبان را مورد بررسی و سنجش قرار داد است. یافته‌های منتج از سنجش نگرش جامعه میزبان در منطقه فهادان نشان می‌دهد، از بعد اجتماعی گردشگری در وضعیت پایداری قرار دارد. وابستگی منطقه به گردشگری، پیش بینی بهبود شرایط محله به ویژه در عرصه امنیتی و محیطی، میزان آگاهی و حساسیت افراد نسبت به مسائل فرهنگی و هویتی از جمله عوامل تأثیرگذار بر ارزیابی افراد نسبت به گردشگری می‌باشد.

بیت لفته (۱۳۹۵) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان بررسی وضعیت نگرش جامعه میزبان نسبت به حضور گردشگران در شهرستان هویزه به روش توصیفی و تحلیلی پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد ماهیت نگرش و گرایش ساکنان نسبت به حضور گردشگران با یکدیگر تفاوت معنی داری دارند. همچنین بر اساس کاربرد شاخص

همکاران(۱۳۹۵)	
اثرات منفی	شاخص
Gursoy & Rutherford(2004); Jurowski et al (1997); Mccool and Martin(1994); امینی و زیدی (۱۳۹۴); فرهادیان و همکاران(۱۳۹۵)	افزایش انسجام فرهنگی
); Pizam(1987); Perdue et al(1993); Lepp(2008); Kiper et al al(1990); Vargas et al (2009); Wang et al (2014); Fun et al (2014); Mbaiwa & و قدمی et al (2011); Stronza(2010); Nunkoo & Ramkissoo(2011); Vargas همکاران(۱۳۸۹); احمدی و همکاران (۱۳۹۴)	افزایش رضایت از زندگی در مقصد
Lankford et al(2003); اجزاء شکوهی و همکاران (۱۳۹۳); قدمی و همکاران(۱۳۸۹); محمدی و همکاران(۱۳۸۹); شفیع و محمدی (۱۳۹۳); عادل (۱۳۹۴)	ایجاد امکانات تفریحی جدید
اثرات منفی	
محقق/محققان	شاخص
Pizam(1987); Lankford et al(1994); قنبری و همکاران(۱۳۹۲); شفیع و محمدی (۱۳۹۳); عادل (۱۳۹۴)	ازدحام و ترافیک
Byrd et al(2009); Ahammed(2010); Haralambopoulos & pizam(1996); Lankford et al(1994); اجزاء شکوهی و همکاران (۱۳۹۳); قنبری و همکاران(۱۳۹۲); Mcgehee & Andereck (2004); Zemljíč(2004); Byrd et al(2009); همکاران(۱۳۹۵); ووثوقی و همکاران(۱۳۹۰)	افزایش اعمال و رفتارهای مجرمانه فشار بر بخش خدمات عمومی
Singla(2014); Ahammed(2010); اجزاء شکوهی و همکاران (۱۳۹۳); محمد پور و همکاران(۱۳۹۵)	تغییر سبک زندگی
Eghbali et al (2011); Byrd et al(2009); تولایی و شاهی (۱۳۸۷); رضایی و همکاران(۱۳۹۰); (۲۰۱۱)	تخریب بافتهای تاریخی و فرهنگی

قابل بررسی است. همچنین نگرش جامعه محلی نسبت به اثرات منفی اجتماعی فرهنگی گردشگری در قالب ازدحام و ترافیک، افزایش رفتارهای مجرمانه، فشار بر بخش خدمات عمومی، تغییر سبک زندگی، آسیب به فرهنگ محلی و تخریب بافت های تاریخی فرهنگی، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

الگوی مفهومی تحقیق به صورت زیر (شکل ۲-۹) قابل ارائه می باشد. همانگونه که در شکل نیز پیداست، نگرش جامعه محلی نسبت به اثرات مثبت اجتماعی فرهنگی گردشگری، در قالب متغیرهایی همچون آشنایی با دیگر فرهنگها، افزایش انسجام فرهنگی، افزایش رضایت از زندگی در مقصد، احیای بافت های تاریخی، بهبود خدمات عمومی و ایجاد امکانات تفریحی جدید

شکل ۲-۱- الگوی مفهومی پژوهش

متأثر می‌شوند و از سوی دیگر، به دلیل محدودیت‌های موجود، این روش نمونه‌گیری مناسب‌تر بود.

با توجه به اینکه متغیرهای موردنظر دارای ماهیتی کیفی می‌باشند و داده‌های جمع‌آوری شده از مقیاس رتبه‌ای بر اساس طیف لیکرت برخوردار بوده‌اند، به‌منظور تحلیل و استنتاج، بسته به نوع داده، مقیاس متغیرها و اهداف موردنظر از روش آماری توصیفی نظیر میانگین، روش‌های تحلیل آماری نظیر همبستگی و رگرسیون و روش‌های آماری ناپارامتری نظیر آزمون یومان ویتنی با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. همچنین به‌منظور تهیه نقشه‌های موردنیاز تحقیق از نرم‌افزار ARC GIS نیز بهره گرفته شده است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

در این قسمت متغیرهای زمینه‌ای و مفاهیم اصلی پژوهش با استفاده از شاخص‌های آماری مانند میانگین و نیز جداول توزیع فراوانی توصیف می‌شوند. به‌منظور آشنایی با ویژگی‌های فردی و اجتماعی پاسخگویان به مطالعه خصوصیات جمعیت شناختی آنان نظیر تحصیلات، سن و شغل پرداخته می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر از دو روش کتابخانه‌ای و پیمایشی (مبتنی بر پرسشنامه) استفاده شده است. در بخش مطالعات کتابخانه‌ای، برای بررسی پیشینه تحقیق و استخراج مدل مفهومی، مبانی نظری و سوابق مطالعاتی موضوع بررسی و بر اساس آن، تعدادی از شاخص‌ها و معیارهای مرتبط با سنجش نگرش ساکنان به اثرات مثبت و منفی گردشگری انتخاب و بکار گرفته شده است. همچنین به‌منظور آزمون مدل و سؤالات تحقیق از روش پیمایشی بهره برده و بر این اساس نوع پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است که در آن جامعه آماری تمامی ساکنان مناطق گردشگری شهرستان تویسرکان است.

جهت تعیین حجم نمونه، فرمول نمونه‌گیری کوکران محاسبه و سپس به‌منظور نمونه‌گیری، ابتدا مناطق دارای جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری شهرستان شناسایی شده و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس (آسان)، اقدام به نمونه‌گیری شد. زیرا از یکسو فرض بر این بود که اهالی ساکن در مجاورت جاذبه‌ها بیشتر از سایر اهالی از اثرات گردشگری

جدول ۴-۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب

میزان تحصیلات

ردیف	تحصیلات	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی
۱	زیر دیپلم	۵۶	۱۴/۴	۱۴/۴
۲	دیپلم	۱۱۷	۳۰/۲	۴۴/۶
۳	کارشناسی	۱۴۱	۳۶/۳	۸۰/۹
۴	کارشناسی ارشد	۵۲	۱۳/۴	۹۴/۳
۵	دکترا	۲۲	۵/۷	۱۰۰/۰

جدول ۴-۲- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب سن

ردیف	سن (سال)	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی
۱	۲۰-۳۰	۹۴	۲۴/۲	۲۴/۲
۲	۳۱-۴۰	۱۱۷	۳۰/۲	۵۴/۴
۳	۴۱-۵۰	۱۱۱	۲۸/۶	۸۳/۰
۴	۵۱-۶۰	۵۲	۱۳/۴	۹۶/۴
۵	۶۰ بالاتر	۱۴	۳/۶	۱۰۰/۰

جدول ۴-۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب

جنسیت

ردیف	جنسیت	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
۱	زن	۱۳۳	۳۴/۳
۲	مرد	۲۵۱	۶۴/۷

جدول ۴-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شغل

ردیف	شغل	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
۱	آزاد	۱۵۹	۴۱/۰
۲	دولتی	۸۷	۲۲/۴
۳	بخش خصوصی	۵۲	۱۳/۴
۴	دانشجو	۲۸	۷/۲
۵	خانه‌دار	۴۳	۱۱/۱
۶	در جستجوی کار	۱۹	۴/۹

توصیف متغیرها و مفاهیم اصلی تحقیق

جدول ۴-۵- توزیع نسبی متغیرهای شاخص‌های تحقیق را نمایش می‌دهد. از آنجاکه تمامی گویه‌ها در قالب طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت طراحی شده‌اند، میانگین هر متغیر از ۵ محاسبه شده است. با توجه به مقادیر میانگین در بخش ابتدایی جدول که مؤلفه‌های اثرات مثبت اجتماعی-فرهنگی گردشگری را نشان می‌دهد، ترتیب شاخصها بر حسب میانگین بدین صورت است: افزایش انسجام فرهنگی، ایجاد تفرجگاه‌های جدید، افزایش رضایت از زندگی و آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها. بر این اساس می‌توان نتیجه‌گیری نمود که بیشترین توجه پاسخگویان در امر توسعه گردشگری منوط به افزایش انسجام فرهنگی و ایجاد تفرجگاه‌های جدید است.

جدول ۴-۵- توزیع نسبی شاخص‌های تحقیق

انحراف استاندارد	میانگین از (۵)	شاخص‌ها
۰/۳۸۳	۳/۰۶۰	افزایش انسجام فرهنگی
۰/۷۳۰	۲/۷۴۸	آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها
۰/۸۶۱	۳/۰۵۷	ایجاد تفرجگاه‌های جدید
۰/۵۹۴	۲/۸۱۸	افزایش رضایت از زندگی در مقصد
۱/۱۴۸	۳/۶۹۵	ازدحام
۰/۷۰۲	۳/۰۰۶	تغییر سبک زندگی
۰/۸۶۳	۳/۰۵۷	تخریب بافت‌های تاریخی-فرهنگی
۰/۷۴۹	۲/۷۹۹	افزایش جرم و جنایت
۰/۵۴۹	۲/۲۴۶	فشار بر بخش خدمات عمومی
۰/۸۷۵	۳/۰۶۱	نگرش

همچنین در بخش دوم جدول که میانگین مؤلفه-های اثرات منفی اجتماعی-فرهنگی نمایش داده شده است، به ترتیب شاخص‌های تخریب بافت‌های تاریخی-فرهنگی، تغییر سبک زندگی، افزایش جرم و جنایت و فشار بر خدمات عمومی قرار گرفته‌اند. در این مورد نیز عواملی که بیشترین تأثیر را بر نوع نگرش و جهت‌گیری

یافته‌های استنباطی

تحلیل ماهیت متغیرهای تحقیق و آزمون

مورد استفاده

قبل از ورود به بحث تجزیه و تحلیل داده‌ها، اجرا و گزارش آزمون‌های مقتضی، از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت سنجش نرمال بودن توزیع داده‌ها استفاده می‌شود. چنانچه در جدول ۴-۶ ملاحظه می‌شود، نتایج آزمون در مورد متغیر مورد بررسی و شاخص‌های تحقیق کاملاً معنی‌دار بوده، لذا جهت اجرای آزمون‌های مقتضی از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده می‌شود.

پاسخگویان نسبت به گردشگری و اثرات تابع آن دارد، تخریب بافت‌های تاریخی- فرهنگی و تغییر سبک زندگی آنان می‌باشد. علاوه بر این، میانگین شاخص کلی نگرش نسبت به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری نیز ۳/۰۶۱ از ۵ به دست آمده که از میانگین فرضی (۳) بالاتر است. در مجموع می‌توان ادعان نمود، ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات اجتماعی- فرهنگی توسعه گردشگری در شهر خود نگرش بینابینی دارند. فی‌الواقع پاسخگویان در جامعه مورد بررسی تحقیق، نسبت به هر دو جنبه اثرات- مثبت و منفی- اجتماعی- فرهنگی گردشگری آگاهی داشته‌اند.

جدول ۴-۶- آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت سنجش نرمال بودن داده‌ها

شاخص‌ها و متغیر مورد بررسی	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
افزایش انسجام فرهنگی	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۶۴۴	۰/۰۰۰
آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۴۰۷	۰/۰۰۰
ایجاد تفرجگاه‌های جدید	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۹۲۷	۰/۰۰۰
افزایش رضایت از زندگی در مقصد	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۸۹۶	۰/۰۰۰
ازدحام	کولموگروف-اسمیرنوف	۸/۹۵۶	۰/۰۰۰
تغییر سبک زندگی	کولموگروف-اسمیرنوف	۸/۶۷۱	۰/۰۰۰
تخریب بافت‌های تاریخی- فرهنگی	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۰۶۹	۰/۰۰۰
افزایش جرم و جنایت	کولموگروف-اسمیرنوف	۸/۹۶۲	۰/۰۰۰
فشار بر بخش خدمات عمومی	کولموگروف-اسمیرنوف	۹/۰۷۶	۰/۰۰۰
نگرش	کولموگروف-اسمیرنوف	۱۱/۲۴۰	۰/۰۰۰

گردشگری (متغیر مستقل) از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

سؤال اصلی: ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری چه نوع نگرشی دارند؟

بررسی رابطه همبستگی بین نگرش ساکنین شهرستان تویسرکان به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری

برای سنجش رابطه متغیر وابسته (نگرش ساکنین شهرستان تویسرکان) نسبت به اثرات اجتماعی- فرهنگی

جدول ۴-۷- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن جهت سنجش رابطه متغیرهای تحقیق

متغیرها	اثرات مثبت اجتماعی - فرهنگی	اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی	اثرات اجتماعی - فرهنگی	نگرش
اثرات مثبت اجتماعی-فرهنگی	۱	-	-	-
اثرات منفی اجتماعی فرهنگی	۰/۰۰۹	۱	-	-
اثرات اجتماعی-فرهنگی	۰/۳۲۲ (۰/۰۰۰)	۰/۸۷۸ (۰/۰۰۰)	۱	-
نگرش	۰/۳۲۱ (۰/۰۰۰)	-۰/۸۷۹ (۰/۰۰۰)	۰/۹۶۷ (۰/۰۰۰)	۱

تفرجگاه‌های جدید و...؛ اما همان‌طور که ملاحظه می‌شود، با توجه به منفی و معکوس بودن رابطه بین نگرش افراد و اثرات منفی اجتماعی-فرهنگی گردشگری، می‌توان اذعان نمود که ساکنین شهرستان تویسرکان به اثراتی چون تخریب بافت‌های تاریخی، فشار بر خدمات عمومی، تغییر سبک زندگی و... نگرش مخالف و منفی دارند. فی‌الواقع، منفی بودن جهت رابطه حاکی از آن است که پاسخگویان (ساکنین شهرستان تویسرکان) نسبت به اثرات منفی توسعه گردشگری آگاهی داشته و با شکل‌گیری، ایجاد و یا توسعه آن در ابعاد فوق مخالف هستند.

سؤال فرعی اول: ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات مثبت اجتماعی-فرهنگی گردشگری چه نوع نگرشی دارند؟

جدول ۴-۷ رابطه بین نگرش با اثرات اجتماعی-فرهنگی گردشگری را مورد سنجش قرار داده است. براین اساس همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بین نگرش افراد (پاسخگویان) و اثرات اجتماعی-فرهنگی آنان رابطه مثبت و معناداری مشاهده می‌شود. با توجه به مثبت بودن جهت رابطه، می‌توان اذعان نمود که نگرش ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به توسعه گردشگری و اثرات تابع آن مثبت (موافق) می‌باشد.

اما همان‌طور که ملاحظه می‌شود، بین اثرات مثبت و منفی اجتماعی-فرهنگی گردشگری با نگرش پاسخگویان نیز، رابطه معنادار وجود دارد؛ بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه‌گیری نمود که ساکنین تویسرکان نسبت به توسعه صنعت گردشگری در منطقه خود، نگرشی (موافق) مثبتی دارند؛ نگرشی نظیر افزایش انسجام، آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها، ایجاد

جدول ۴-۸- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن جهت سنجش رابطه متغیرهای تحقیق

متغیرها	افزایش انسجام فرهنگی	آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها	ایجاد تفرجگاه-های جدید	افزایش رضایت از زندگی	نگرش
افزایش انسجام فرهنگی	۱				
آشنایی با دیگر فرهنگ‌ها	۰/۵۰۱ (۰/۰۰۰)	۱			
ایجاد تفرجگاه‌های جدید	۰/۴۵۶ (۰/۰۰۰)	۰/۵۰۱ (۰/۰۰۰)	۱		
افزایش رضایت از زندگی	۰/۳۸۲ (۰/۰۰۰)	۰/۵۱۵ (۰/۰۰۰)	۰/۵۶۷ (۰/۰۰۰)	۱	
نگرش	۰/۱۶۶ (۰/۰۰۰)	۰/۰۲۶	۰/۱۹۴ (۰/۰۰۲)	۰/۱۵۶ (۰/۰۰۰)	۱

سؤال فرعی دوم: ساکنین شهرستان تویسرکان نسبت به اثرات منفی اجتماعی- فرهنگی گردشگری چه نوع نگرشی دارند؟

در جدول ۴-۹ رابطه بین نگرش با برخی اثرات منفی اجتماعی- فرهنگی گردشگری مورد سنجش قرار گرفته است. همچنان که ملاحظه می‌شود، در سطح تمامی مؤلفه‌های مورد بررسی، نگرش پاسخگویان منفی و معکوس به دست آمده است. این امر بدان معناست که ساکنین شهر تویسرکان در عین اینکه به توسعه گردشگری در شهر خود اهمیت و علاقه نشان می‌دهند، نسبت به اثرات منفی اجتماعی- فرهنگی آن نظیر ازدحام، تغییر سبک زندگی، افزایش جرم و جنایت و غیره واقف هستند و نسبت به آن نگرش مثبتی ندارند.

همچنان که ملاحظه می‌شود بین نگرش و اثرات مثبت اجتماعی- فرهنگی گردشگری رابطه معناداری وجود دارد. سنجش رابطه اولین مؤلفه از اثرات مثبت اجتماعی- فرهنگی نشان می‌دهد که رابطه مثبت و معناداری بین افزایش انسجام فرهنگی و نگرش پاسخگویان وجود دارد. این امر بدان معناست که از نگاه ساکنین شهرستان تویسرکان، توسعه گردشگری موجب افزایش انسجام فرهنگی مردم خود شهرستان می‌شود. در دو مؤلفه بعدی، یعنی ایجاد تفرجگاه‌های جدید و افزایش رضایت از زندگی نیز، نتیجه به همین صورت گزارش شده است. این امر بدان معناست که دیدگاه و نگرش جامعه محلی به توسعه گردشگری مثبت و موافق می‌باشد، چراکه پیامد یا اثرات آن ایجاد تفرجگاه‌های جدید، افزایش رضایت از زندگی و غیره می‌باشد.

جدول ۴-۹- آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن جهت سنجش رابطه متغیرهای تحقیق

متغیرها	ازدحام	تغییر سبک زندگی	تخریب بافت‌های تاریخی- فرهنگی	افزایش جرم و جنایت	فشار بر بخش خدمات عمومی	نگرش
ازدحام	۱					
تغییر سبک زندگی	۰/۶۳۳ (۰/۰۰۰)	۱				
تخریب بافت‌های تاریخی- فرهنگی	۰/۵۰۰ (۰/۰۰۰)	۰/۵۳۷ (۰/۰۰۰)	۱			
افزایش جرم و جنایت	۰/۶۲۷ (۰/۰۰۰)	۰/۵۶۷ (۰/۰۰۰)	۰/۴۸۸ (۰/۰۰۰)	۱		
فشار بر بخش خدمات عمومی	۰/۶۲۸ (۰/۰۰۰)	۰/۷۲۵ (۰/۰۰۰)	۰/۵۹۰ (۰/۰۰۰)	۰/۵۰۱ (۰/۰۰۰)	۱	
نگرش	-۰/۵۴۵ (۰/۰۰۰)	-۰/۷۰۴ (۰/۰۰۰)	-۰/۴۱۷ (۰/۰۰۰)	-۰/۵۲۸ (۰/۰۰۰)	-۰/۵۸۶ (۰/۰۰۰)	۱

بحث و نتیجه گیری

سال‌های اخیر، کمتر به اهمیت نگرش ساکنان مناطق گردشگری نسبت به حمایت توسعه گردشگری توجه شده است. بنابراین توجه به امر بررسی نگرش و دیدگاه ساکنان مناطق گردشگری به‌عنوان جامعه میزبان نسبت به حضور گردشگران در جوامع شان و درک آنان از اثرات این صنعت جهت برنامه‌ریزی در توسعه گردشگری

صنعت گردشگری همچون دیگر صنایع، دارای مزایا و معایبی است که اگر توسعه آن با دقت همراه نباشند، پیامدهای زیانباری را به جامعه میزبان تحمیل خواهد کرد. اما آنچه در این میان اهمیت دارد این است که علیرغم افزایش توجه دولت‌ها به توسعه گردشگری در

ضروری است، لذا تحقیق حاضر باهدف کلی بررسی نگرش ساکنان مناطق گردشگری شهرستان تویسرکان واقع در استان همدان نسبت به اثرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری فعالیت‌های گردشگری در این مناطق انجام پذیرفت.

نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر نشان می‌دهد در عین حال که منطقه مذکور دارای سطح متفاوتی از توسعه گردشگری‌اند؛ به‌طورکلی ساکنین شهرستان تویسرکان گرایش و نگرش مثبتی در رابطه با توسعه گردشگری دارند. این موضوع با نتیجه مطالعه سینگلا (۲۰۱۴) که دیدگاه ساکنین نسبت به آینده توسعه گردشگری در این شهر را خوش‌بینانه ارزیابی می‌نماید و همچنین نتیجه مطالعه افشار پور (۱۳۹۰) که بیانگر وجود یکدستی و همسانی بسیار قوی و یکپارچه‌ای بین ابعاد مختلف نگرش ساکنان محلی به گردشگری و نحوه ارزیابی آنان از تأثیرات توسعه گردشگری است و نیز نتایج پژوهش استایلیدز و همکاران (۲۰۱۴) که معتقدند درک و نگرش گردشگری برای ساکنان منجر به حمایت آن‌ها از توسعه گردشگری می‌گردد. همخوانی دارد؛ به عبارت دیگر، بخشی از تأثیرات ارزیابی شده گردشگری، برآمده از نگرش جامعه میزبان نسبت به گردشگری بوده و با فعالیت‌های گردشگری کاملاً مرتبط نیست. چنانکه اگر وجهه صنعت گردشگری نزد ساکنان مثبت نباشد و آن‌ها احساسات منفی نسبت به گردشگری داشته باشند، از حضور گردشگران و جریان گردشگری در منطقه حمایت نخواهند کرد و بنابراین اگر از نظر ساکنان نتایج گردشگری در زندگی آن‌ها و جامعه اطرافشان مطلوب باشد، نگرش مثبتی نسبت به حضور گردشگران و همچنین تصویر مثبتی از گردشگری و گردشگران در ذهن خود خواهند داشت.

علاوه بر این، تحلیل اثرات و پیامدهای اجتماعی فرهنگی توسعه گردشگری در شهرستان تویسرکان روشن نمود که علاوه بر پیامدهای مطلوب اجتماعی و فرهنگی، به دلیل فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت و به‌تبع آن رشد خودجوش و بدون برنامه گردشگری، اثرات و

پیامدهای منفی اجتماعی و فرهنگی را در سطح این منطقه در برداشته است. به‌نحوی که علیرغم رابطه معنادار نحوه نگرش ساکنین این منطقه به اثرات مذکور و حمایت آن‌ها از توسعه گردشگری با استفاده از مدل رگرسیون مشخص شد که اثرات منفی اجتماعی- فرهنگی به ترتیب بیشترین تأثیر مستقیم بر نگرش جامعه میزبان از توسعه گردشگری دارد.

از سوی دیگر از آنجاکه ناحیه مورد مطالعه که در چند سال اخیر تحت تأثیر توسعه گردشگری قرار گرفته و هنوز در مرحله اولیه از توسعه گردشگری قرار دارد، حمایت ساکنین این منطقه از توسعه گردشگری با آنچه در مدل داکسی و باتلر از این که جامعه میزبان در مرحله اولیه یا اکتشاف، از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند مطابقت دارد. برآیند کلی پژوهش، مبین نگرش مثبت جامعه میزبان به اثرات اجتماعی و فرهنگی توسعه گردشگری است و با توجه به اینکه ساکنین منافع و فواید توسعه گردشگری را بیش از هزینه‌های آن درک کرده‌اند. لذا علی‌رغم آگاهی ساکنین از اثرات و پیامدهای منفی اجتماعی و فرهنگی و نگرانی و دغدغه جدی در این خصوص، از توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه حمایت می‌کنند که با نتایج مطالعات کینگ و همکاران (۱۹۹۳) همخوانی دارد.

همچنین با توجه به آنکه دستیابی به هدف پژوهش، مستلزم بررسی عواملی است که نگرش جامعه میزبان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نهایت منجر به حمایت یا عدم حمایت آنان از توسعه گردشگری می‌شود، لذا در این پژوهش ویژگی‌های جمعیت شناختی و نگرش ساکنین به‌عنوان عوامل مؤثر بر نگرش ساکنین مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد رابطه معناداری بین برخی از ویژگی‌های جمعیت شناختی و حمایت از توسعه گردشگری برقرار است که نتایج مشابهی در پژوهش لیندربرگ و جانسون (۱۹۹۷) در این زمینه به دست آمده است. به‌طوری‌که ویژگی‌هایی چون سن با میزان حمایت از توسعه گردشگری رابطه معناداری دارد در این خصوص این

□ تقویت فرهنگ پذیرش مسافر در بین افراد جامعه بومی و نهادینه کردن آن توسط ذینفعان بخش دولتی با آموزش‌های صحیح و سیاست‌های تشویقی مناسب و سپس هدایت جریان‌های گردشگری به مناطق بومی‌نشین که خود می‌تواند دستاوردهای اقتصادی و اجتماعی مثبتی برای جامعه میزبان به همراه داشته باشد و همچنین موجب ارتقای سطح کیفی زندگی جامعه میزبان شود.

□ بالا بردن سطح مهارت و تخصص افراد جامعه بومی به‌ویژه جوانان از طریق دوره‌های آموزشی کوتاه و بلندمدت با هدف آماده کردن آن‌ها برای اتخاذ شغل‌های صنعت گردشگری و ارائه خدمات هرچه پایدارتر به گردشگران.

□ در زمینه اقتصادی، مهیا کردن زمینه‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاری خصوصی با اولویت دادن به ساکنان محلی، اولویت‌بندی طرح‌های گردشگری با اشتغال‌زایی بالا در محدوده‌ی شهرستان، توجه ویژه به صنایع دستی و اقدام لازم در زمینه تدارک محل‌هایی برای خرید آن در مقاصد گردشگری شهرستان توسط تویسرکان توصیه می‌شود.

□ ارائه آگاهی‌های لازم درباره ارزش‌های مذهبی، باورها و اعتقادات جامعه میزبان در قالب کدهای اخلاق گردشگری به گردشگران و مجریان تورهای مسافرتی در هنگام ورود به شهرستان.

□ اهمیت دادن به نظرات ساکنین محلی و مشارکت آن‌ها در تصمیم‌سازی و مدیریت بخش گردشگری منطقه.

□ بهره‌گیری از رسانه‌های جمعی منطقه‌ای، همچون رادیو، تلویزیون، روزنامه و غیره در جهت ارتقاء سطح دانش شهروندان بومی نسبت به برقراری رابطه مناسب با گردشگران.

□ لزوم تأمین نیروی انسانی شاغل در صنایع گردشگری از طریق شهروندان جامعه میزبان.

نتیجه با نتایج مطالعات هارالامبوپولاس و پیزام (۱۹۹۶)، سلیمانی هارونی و همکاران (۱۳۸۹) و علیقلی فیروز جاهی و قنبر زاده اشعری (۱۳۹۴) همسو است. در مقابل جنسیت و سطح تحصیلات با نگرش ساکنین از توسعه‌ی گردشگری رابطه معناداری نداشته است. این نتایج نیز با یافته‌های پژوهش‌های پیزام (۱۹۷۸) در خصوص رابطه معنادار بین، جنسیت و نگرش ساکنین مغایرت دارد.

در مجموع اگرچه این مطالعه مؤید ارتباط بین نگرش ساکنان از تأثیرات اجتماعی- فرهنگی گردشگری بوده است؛ لیکن گاه نیز نشان از قابلیت اطمینان ضعیفی داشته است. علت این امر چه بسا این باشد که مناطق و مقاصد گردشگری در شهرستان از نظر سطح توسعه (چه در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری و چه دیگر فعالیت‌ها) در شرایط یکسانی نیستند. نکته مهم و تعیین‌کننده دیگر وجود وجه مشترکی در بین ساکنین مقاصد و نواحی گردشگری است. بدین ترتیب که از دید برخی منتقدان اگرچه مقصد به هر شکلی در حال تأثیرپذیری منفی از جریان گردشگری است ولی جامعه محلی تمایل بسیاری به درگیری و مشارکت در برنامه‌های توسعه گردشگری از خود بروز می‌دهد.

پیشنهادات

پیشنهاد‌های کاربردی

با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهادات کاربردی در جهت افزایش سطح نگرش مثبت جامعه میزبان و کاهش اثرات منفی نسبت به توسعه‌ی گردشگری، ارائه می‌شود:

□ احیای فرهنگ جامعه میزبان و معرفی آن به گردشگران از طریق افراد بومی از طریق برپایی غرفه‌های مردم‌شناسی، صنایع دستی و خوراکی‌های مردم محلی به‌منظور آشنایی بیشتر گردشگران و بازدیدکنندگان با مردم محلی، زیرا در حال حاضر ارتباط جامعه میزبان با گردشگران در منطقه مورد مطالعه به‌صورت محدود است.

❑ برگزاری دوره‌های آموزشی برای رده‌های امداد رسان و خدماتی مناطق میزبان به منظور مقابله با ناهنجاری‌های اخلاقی ناشی از حضور گردشگران.

❑ لزوم حضور فعال و مستمر نیروی انتظامی در مناطق میزبان به جهت حفظ امنیت این مناطق در کلیه ابعاد خصوصاً حفظ امنیت اجتماعی.

❑ لزوم اختصاص بخش اعظمی از درآمدهای حاصل از حضور گردشگران در جهت توسعه جامعه میزبان.

۵-۵-۲- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی

❑ مدل مفهومی پژوهش حاضر بر نگرش ساکنین نسبت به اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری متمرکز شده است، پژوهش‌های آتی می‌توانند از یک سو به بررسی رابطه نگرش جامعه میزبان به سایر اثرات گردشگری نظیر اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی و ... بپردازد و از سوی دیگر به تبیین نگرش سایر ذینفعان جریان گردشگری در منطقه همچون گردشگران، مدیران و مسئولان، صاحبان کسب و کارها را مدنظر قرار دهند. در تحقیق حاضر این دسته بندی در نظر گرفته نشد و به عنوان مثال برخی از ساکنین محلی ممکن بود که خود صاحب کسب و کار گردشگری نیز باشند.

❑ پیشنهاد می‌شود بررسی موضوع تحقیق در مقیاس وسیع‌تر در شهرستان‌های دیگر استان همدان جهت اعتبار بیرونی بیشتر پژوهش و دستیابی به نتایج جامع‌تر در این زمینه صورت گیرد.

❑ محققان می‌توانند در تحقیقات بعدی سایر عوامل شکل‌دهنده‌ی نگرش شهروندان به گردشگری با روش‌های پدیدارشناسی و دیگر روش‌ها را مورد سنجش قرار دهند.

❑ بررسی میزان تأثیرگذاری هر یک از عوامل و تأثیر آن‌ها نسبت به یکدیگر در جریان گردشگری از

جمله پیشنهادات مطرح در خصوص پژوهش‌های آتی می‌باشد.

محدودیت‌های پژوهش

محدودیت‌های تحت کنترل

✓ عدم بررسی کلیه جوامع و مقاصد گردشگری در شهرستان تویسرکان؛

✓ از آنجایی که داده‌های پژوهش حاضر از نظر مکانی، متعلق به حوزه جغرافیایی شهرستان تویسرکان می‌باشد، ممکن است در سایر شهرستان‌های استان همدان و نیز در سطح سایر شهرستان‌های کشور نتایج متفاوتی حاصل گردد؛

✓ صرف نظر کردن از متغیرهای مداخله‌گر نظیر تأثیر وضعیت اقتصادی و معیشت ساکنین، اشتغال در مشاغل مرتبط و یا غیر مرتبط به گردشگری که می‌تواند در میزان نگرش جامعه میزبان به اثرات گردشگری تأثیرگذار باشد.

محدودیت‌های خارج از کنترل

✓ شناخت محدود برخی از پاسخ‌دهندگان در خصوص موضوعات مربوط به متغیرهای پژوهش؛

✓ صحت و دقت پاسخ‌های ارائه شده توسط پاسخ‌دهندگان.

منابع و ماخذ:

۱. اردکانی، سعید. ۱۳۸۲ "کاربرد مفاهیم چرخه عمر گردشگری و ظرفیت، تحمل‌پذیری در توسعه گردشگری، فصلنامه مطالعات جهانگردی، شماره ۲، ۶۷-۹۴.
۲. امینی، عباس؛ بختی، سمیرا؛ باباجمالی، فرهاد. ۱۳۹۴ "ارزیابی نگرش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در مناطق روستایی". ۳ فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری سال دهم شماره ۳۰، ۱۰۶-۷۷.

۳. افشارپور، فرزانه. ۱۳۹۰ "بررسی تأثیرات توسعه توریسم و چشم مانداز آینده آن: (مطالعه موردی: منطقه باغ بهادران)". پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، استاد راهنما: عباس امینی، دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان.
۴. بهنیافر، ابوالفضل؛ منصوری دانشور، محمد رضا. ۱۳۸۹ "پهنه‌بندی آمایشی با رویکرد ارزیابی چند عامله و استفاده از مدل AHP به منظور توسعه گردشگری در محیط GIS". فصلنامه جغرافیایی آمایش، شماره ۹، ۱۸-۱.
۵. بیت لفته، عواطف. ۱۳۹۵ "بررسی وضعیت نگرش جامعه میزبان نسبت به حضور گردشگران در شهرستان هویزه". پایان نامه کارشناسی ارشد، اساتید راهنما (ناهید سجادیان و مرتضی نعمتی)، گروه جغرافیا برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید چمران اهواز.
۶. حاجی نژاد، علی؛ پورطاهری، مهدی؛ احمدی، علی. ۱۳۸۸ "تأثیرات گردشگری تجاری بر توسعه کالبدی فضایی مناطق شهری، مطالعه موردی: شهر بانه". پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۰، ۹۱-۱۰۹.
۷. رهنمایی، محمدتقی؛ فرهودی، رحمت‌اله؛ دیتمان، آندریاس؛ قدمی، مصطفی. ۱۳۸۷ "بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه میزبان (نمونه موردی: شهر کلاردشت)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۰، شماره ۶۶، ۳۳-۱۷.
۸. زاهدی، شمس السادات. ۱۳۸۵، مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار (با تکیه بر محیط زیست)، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
۹. سلیمانی هارونی، خدیجه؛ خسروی پور، بهمن؛ برادران، مسعود؛ غنیان، منصور. ۱۳۸۹ "نگرش ساکنان مناطق گردشگری نسبت به پیامدهای گردشگری روستایی"، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۴۱-، شماره ۲، ۲۱۸-۲۱۳.
۱۰. سمواتی، حمیدرضا؛ کهنود، اسماعیل؛ طاووسی، محمد جابر. ۱۳۹۲ "گردشگری جامعه محور، راهکاری جهت توسعه پایدار گردشگری در ایران، کنفرانس ملی مخاطرات محیط زیست زاگرس، خرم آباد، اداره کل مدیریت بحران استانداری لرستان، انجمن مهندسی محیط زیست زاگرس، <https://www.civilica.com/Paper>
۱۱. شفیعی، زاهد؛ محمدی، امین. ۱۳۹۳ " بررسی تأثیرات توسعه گردشگری بر جامعه میزبان: نمونه موردی شهر چادگان". فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال یازدهم، شماره ۴۱، ۹۰-۷۷.
۱۲. زرغام بروجنی، حمید؛ دلشاد، علی. ۱۳۹۰ "ارایه الگوی مناسب توسعه گردشگری در کلاردشت". مجله علمی و پژوهشی گردشگری و توسعه، سال اول، شماره ۱۷۲-۱۴۴.
۱۳. ضیایی، محمود؛ حسن‌پور، محمود. ۱۳۹۲ "تدوین حوزه‌های راهبردی مقاصد گردشگری با استفاده از تطبیق تئوریک و کاربردی مدل های چرخه حیات مقصد و شاخص رنجش داکسی موردشناسی: محله فرحزاد و محمدآباد، کوره گز و ...". مجله جغرافیا و آمایش شهری منطقه ۱۷، شماره ۹، ۲۸-۱۵.
۱۴. عادل، سمیرا. ۱۳۹۴ " بررسی نگرش جامعه میزبان نسبت به گردشگری و پیامدهای آن در یک بافت زنده تاریخی؛ پژوهش موردی: بافت تاریخی فهادان یزد". نشریه معماری و شهرسازی هنرهای زیبا، دوره ۱۷، شماره ۴، ۹۴-۷۱.
۱۵. علیقلی فیروز جاهی، ناصر؛ قدمی، مصطفی؛ رمضان زاده لسبویی، مهدی. ۱۳۸۹ "نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی؛ نمونه مورد مطالعه: دهستان گلیجان، شهرستان تنکابن". پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۱، ۴۸-۳۵.

- Community Development ,Routledge publication.
25. Godfrey, Kerry, Clarke, Jackie(۲۰۰۰) The Tourism Development Handbook, Printed by Martin & printers Ltd.
 26. Gursoy, Dogan; Jurowski, Claudia and Uysal, Muzaffer; ۲۰۰۲. Resident Attitudes A Structural Modeling Approach; Vol (۱)۲۹.
 27. Haralambopoulos, Nicholas and A.Pizam۱۹۹۶; Perceived Impacts of Tourism the Case of Samos, Annals of Tourism Research, Vol ۲۳, 3
 28. King, B. A. Pizam and Milman. (۲۰۰۲) Social Impacts of Tourism:Host perception, Annals of Tourism Research, ۱۷, pp. ۴۶- ۵۴
 29. Long, T, Patrick; Perdue, R, Richard & Allen, Lawrence, ۱۹۹۰, Rural Resident Tourism Perceptions and Attitudes By community - Level of Tourism, Journal of Travel Research, (۴)۳۱
 30. Mason, Peter & Cheyne, Joanne, ۲۰۰۰, Residents' Attitudes to Proposed Tourism Development, Annals of Tourism Research, Vol. ۲۷No.(۲).
 31. Mason, M. C. and DerVen Der Borg, J. (۲۰۰۲). Sustainable tourism development in rural areas, the case of the dolomite basin, Italy.
 32. McGehee; G, Nancy and Anderek, L, Kathleen; ۲۰۰۴. Factors predicting rural residents' support of tourism; Journal of Travel Research, Vol. ۴۳
 33. Min, Zhang; Pan, Xiaoli; Wu, Bihu. ۲۰۱۲"Research on residents' perceptions on tourism impacts and attitudes: a case study of Pingyao Ancient City, ۶th Conference of the International Forum on Urbanism
 ۱۶. فرهودی، رحمت الله؛ شورچه، محمود؛ صبوری، حسین. ۱۳۸۹ "برآورد اثر تغییرات فصلی بر درآمد گردشگری معبد آناهیتا با تحلیل رگرسیونی". جغرافیا و توسعه، شماره ۱۷، ۶۲-۴۵.
 ۱۷. محمدپور، نسیم؛ رجب زاده قطری، علی؛ آذر، عادل؛ زرغام بروجنی، حمید. ۱۳۹۵ " بررسی نقش جوامع میزبان در پشتیبانی از توسعه گردشگری: استان گیلان". پژوهش‌های مدیریت منابع سازمانی، دوره ۶، شماره ۲، ۱۳۹-۱۲۵.
 ۱۸. وثوقی، لیلیا؛ دادورخانی، فضیله؛ مطیعی لنگرودی، حسن؛ رهنمایی، محمدتقی. ۱۳۹۰ " ارزیابی عوامل مؤثر بر رضایت در گردشگری زمستانی؛ مطالعه موردی دو مقصد زمستانی شمشک و دربندسر". فصلنامه علوم اجتماعی مطالعات گردشگری، شماره ۱۵، ۲۷-۱.
 19. Ahammed, S. Saleh (۲۰۱۰). Impact of Tourism in Cox's Bazar, Bangladesh. MSc Thesis, North South University, Bangladesh.
 20. Ap, J. and J. L. Crompton (۱۹۹۳) "Residents' Strategies for Responding to Tourism Impacts", Journal of Travel Research, ۳۲(۱): ۴۷-۵۰
 21. Beeton, Sue (۲۰۰۶), Community Development through Tourism, Australia Land links Press.
 22. Byrd, Erick, Bosley, Holly and Dronberger, Meghan (۲۰۰۹). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. Tourism Management, ۳۰(۱), ۶۹۳
 23. Freeman R. E. (۱۹۸۴) Strategic management: A stakeholder approach, Boston: Pitman.
 24. Richard, Gerg , Hall ,Derek(۲۰۰۰).Tourism and Sustainable

- Introduction, International Thomas
business Press.
38. Singla, Manika (۲۰۱۴). A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India. Journal of Business Management & Social Sciences Research .(۲) ۳
39. Swarbrooke, John (۱۹۹۱), Sustainable Tourism Management, UK. CABI Publishing.
40. Thabet, A. (۲۰۰۷). An approach to a strategy for improving libyas tourism industry, International Tourism Bienymial. PP:۱۳-۳
- (IFoU): TOURBANISM, Barcelona, -۲۵
.۲۷
34. Milman, A. & Pizam, A., ۱۹۸۸, Social Impact of Tourism on Central Florida; Annals of Ttourism Research, .(۲) ۱۵
35. Perdue, R. Richard; Long, T, Patrick, & Allen, Lawrence, ۱۹۹۰, Resident Support for Tourism Development; Annals of Tourism Research; Vol..۱۷
36. P,Ramchander(۲۰۰۴). Appropriate planning for tourism in destination communities , university of Pretoria , South Africa
37. Sharply, Richard, Sharply, Julia(۱۹۹۷).Rural Tourism An